

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin
2007-ci il " 29 " dekabr tarixli
i-130 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir

**“XARİCİ VALYUTA MƏZƏNNƏLƏRİNDƏ
DƏYİŞİKLİKLƏRİN UÇOTU ÜZRƏ”
KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 22 №-li
MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI**

Bakı şəhəri

2007-ci il

MÜNDƏRİCAT

ÜMUMİ MÜDDƏALAR	3
ƏSAS ANLAYIŞLAR.....	3
XARİCİ VALYUTA İLƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN ƏMƏLİYYATLARIN MÜƏSSİSƏNİN HESABATLARINDA ƏSAS ƏMƏLİYYAT VALYUTASI İLƏ TƏQDİM EDİLMƏSİ	4
ƏMƏLİYYAT VALYUTASINDAN FƏRQLİ TƏQDİMAT VALYUTASININ İSTİFADƏ OLUNMASI.....	6
BÜTÜN MƏZƏNNƏ FƏRQLƏRİNİN VERGİ NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ.....	8
İNFORMASIYANIN AÇIQLANMASI	8
QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ	8
Əlavə 1 – “Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri” adlı 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə.....	9

“XARİCİ VALYUTA MƏZƏNNƏLƏRİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏRİN UÇOTU ÜZRƏ” KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 22 №-li MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və “Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri” adlı 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.

Məqsəd

2. Bu Standartın əsas məqsədi müəssisənin xarici valyuta ilə həyata keçirdiyi əməliyyatların, habelə xarici ölkələrdə aparılan fəaliyyətlərin müəssisənin maliyyə hesabatlarında əks etdirilməsi və maliyyə hesabatlarının təqdimat valyutasına çevrilməsi qaydalarının müəyyən edilməsidir.

Standartın tətbiqi sahəsi

3. Bu Standart, Uçot Qaydaları nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının Mühasibat Uçotu haqqında Qanununun 10-cu maddəsində müəyyən edilmiş kommersiya təşkilatları tərəfindən hazırlanan illik maliyyə hesabatları və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir.
4. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, hazırkı Standart tətbiq edilməlidir.
5. Bu Standart aşağıdakı hallarda tətbiq olunmalıdır:
  - (a) xarici valyutada olan əməliyyatların və qalıqların uçotu zamanı;
  - (b) müəssisənin konsolidasiya, proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı metodu ilə maliyyə hesabatlarına daxil edilmiş xarici əməliyyatların nəticələrinin və maliyyə vəziyyətinin çevrilməsi zamanı; və
  - (c) müəssisənin fəaliyyətinin nəticələri və maliyyə vəziyyətinin təqdimat valyutasına çevrildiyi zaman.
6. Xarici valyuta törəmə alətləri bu Standartın tətbiqi sahəsinə aiddir. Müəssisə bu Standartı, həmçinin törəmə alətlərlə bağlı olan məbləğləri əməliyyat valyutasından təqdimat valyutasına çevirdiyi zaman tətbiq etməlidir.
7. Bu Standart, xarici əməliyyata xalis investisiya qoyuluşunun hedcinqi daxil olmaqla, xarici valyuta maddələrinin hedcing üzrə uçotuna tətbiq edilmir.
8. Bu Standart müəssisənin xarici valyuta ilə təqdim edilmiş maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir və bu maliyyə hesabatlarının Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olan hesabatlar kimi təsvir edilməsi haqqında tələblər müəyyən edir. Maliyyə informasiyasının xarici valyutaya çevrilməsi bu tələblərə uyğun gəlmədiyi halda, Standart həmin informasiyanın açıqlanmasını müəyyənləşdirir.
9. Bu Standart xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlardan yaranan pul vəsaitləri hərəkətinin “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdimatına və ya xarici əməliyyatlardan yaranan pul vəsaitləri hərəkətlərinin çevrilməsinə tətbiq edilmir. (bax. “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat üzrə” 5 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı).

ƏSAS ANLAYIŞLAR

10. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Son məzənnə – balans hesabatı tarixinə spot mübadilə məzənnəsidir.

Məzənnə fərqi – hər hansı bir valyuta vahidinin müxtəlif məzənnə ilə digər valyuta vahidinə dəyişilməsindən yaranan fərqdır.

Valyuta məzənnəsi – bir valyutanın digər valyuta ilə mübadiləsi əmsəlidir.

Xarici valyuta – müəssisənin əməliyyat valyutasından fərqli olan hər hansı digər valyutadır.

Xarici əməliyyat – fəaliyyətləri hesabat verən müəssisənin yerləşdiyi ölkədə deyil, başqa ölkədə həyata keçirilən və ya hesabat verən müəssisənin istifadə etdiyi valyutadan fərqli valyutaya əsaslanan hesabat verən müəssisənin törəmə müəssisəsi, asılı müəssisəsi, birgə müəssisəsi və ya filialı olan müəssisələr nəzərdə tutulur.

Əməliyyat valyutası – müəssisənin əsas iqtisadi mühitdə əməliyyatlarını həyata keçirdiyi valyutadır.

Monetar maddələr – əldə saxlanılan valyuta vahidləri və təyin edilmiş və ya müəyyən edilə bilən valyuta vahidləri miqdarında alınmalı və ya ödənilməli olan aktiv və ya öhdəliklərdir.

Xarici əməliyyata xalis investisiya qoyuluşu - hesabat verən müəssisənin həmin əməliyyatın xalis aktivlərində olan payıdır.

Təqdimat valyutası - maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi valyutadır.

Spot məzənnəsi – təxirsiz mübadilə üçün mövcud olan məzənnədir.

XARİCİ VALYUTA İLƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN ƏMƏLİYYATLARIN MÜƏSSİSƏNİN HESABATLARINDA ƏSAS ƏMƏLİYYAT VALYUTASI İLƏ TƏQDİM EDİLMƏSİ

İlkin tanınma

10. Xarici valyuta ilə həyata keçirilən əməliyyatlar, müəssisənin aşağıdakı əməliyyatları daxil olmaqla, xarici valyuta ilə ifadə edilmiş və ya ödənişi xarici valyutada tələb olunan əməliyyatlardır:
  - (a) qiymətləri xarici valyuta ilə göstərilən mal və xidmətlərin alqı və satqısı;
  - (b) xarici valyuta ilə göstərilmiş debitor və kreditor borcları üzrə vəsaitlərin borc alınması və verilməsi; və ya
  - (c) xarici valyuta ilə ifadə edilmiş aktivlərin hər hansı başqa şəkildə alışı və ya satışı, öhdəliklərin götürülməsi və ya ödənilməsi.
11. Xarici valyutada həyata keçirilən əməliyyat ilkin tanınma zamanı əməliyyat valyutasında, xarici valyutada olan məbləğə əməliyyat valyutası ilə xarici valyuta arasında əməliyyatın keçirildiyi tarixdə mövcud olan spot məzənnəsini tətbiq etməklə uçota alınmalıdır.
12. Əməliyyat tarixi həmin əməliyyatın ilk dəfə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq tanındığı tarix hesab edilir. Praktiki səbəblərə görə, adətən əməliyyat tarixində olan faktiki məzənnəyə yaxın olan məzənnə daha çox tətbiq edilir. Lakin məzənnənin kəskin surətdə dəyişkən olması müşahidə olunduğu halda, dövr üzrə orta məzənnənin tətbiq edilməsi münasib sayılmır.

Növbəti balans hesabatı tarixində hesabatın təqdim edilməsi

13. Hər balans hesabatı tarixində:
  - (a) xarici valyuta ilə olan monetar maddələr son məzənnədən istifadə etməklə çevrilməlidirlər;
  - (b) xarici valyuta ilə olan və ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilən qeyri-monetar maddələr əməliyyatın həyata keçirilmə tarixinə mövcud olan məzənnəyə görə çevrilməlidirlər; və
  - (c) xarici valyutada olan və ədalətli dəyərlə qiymətləndirilən qeyri-monetar maddələr ədalətli dəyərin təyin edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə görə çevrilməlidirlər.
14. Maddənin balans dəyəri digər müvafiq Standartlara uyğun olaraq müəyyən edilir. Məsələn, torpaq, tikili və avadanlıqlar "["Torpaq, tikili və avadanlıqlar üzrə" 7 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartına](#) uyğun olaraq ədalətli dəyər və ya ilkin dəyərlə qiymətləndirilə bilər. Balans dəyərinin ilkin dəyər və ya ədalətli dəyər əsasında müəyyən edilməsindən asılı olmayaraq, əgər məbləğ xarici valyuta ilə müəyyən edilmişdirsə, bu Standarta uyğun olaraq əməliyyat valyutasına çevrilməlidir.

15. Bəzi maddələrin balans dəyəri iki və ya daha çox məbləğlərin müqayisə edilməsi ilə müəyyən edilir. Məsələn, ehtiyatların balans dəyəri *“Ehtiyatlar üzrə” 7 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartına* uyğun olaraq onların ilkin dəyərinin mümkün xalis satış dəyərilə müqayisəsi nəticəsində ən aşağı olan dəyərlə qiymətləndirilir. Belə aktivlər qeyri-monetar olduqları və xarici valyuta ilə qiymətləndirildikdə, balans dəyəri aşağıdakı məbləğlərin müqayisə edilməsi ilə müəyyən edilir:
- (a) aktivin məbləği müəyyən edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq çevrilmiş ilkin dəyəri və ya, müvafiq olaraq, balans dəyəri, (yəni ilkin dəyərə görə qiymətləndirilən maddə üzrə əməliyyatın həyata keçirildiyi tarixə olan məzənnə); və
  - (b) müvafiq dəyərin müəyyən edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq çevrilmiş mümkün xalis satış dəyəri və ya, müvafiq olaraq, bərpa edilə bilən məbləğ (məsələn, balans hesabatı tarixində olan son məzənnə).
- Bu müqayisənin nəticəsində qiymətdəndüşmə zərəri əməliyyat valyutasında tanınma, lakin xarici valyutada tanınmaya bilər, və ya əksinə.
16. Bir neçə məzənnədən istifadə etmək mümkün olduğu zaman, əməliyyat üzrə gələcək pul vəsaitləri axınını təmin edən məzənnə və ya həmin pul vəsaitlərinin axını qiymətləndirmə tarixində baş verərsə, qalıqın ödənilə biləcəyi məzənnə tətbiq olunmalıdır. Əgər iki valyuta arasında mübadilə müvəqqəti olaraq mümkün deyilsə, o zaman mübadilənin növbəti dəfə həyata keçirilə biləcəyi ilk məzənnə istifadə edilməlidir.

Məzənnə fərqlərinin tanınması

17. Monetar maddələrin ödənilməsindən və ya müəssisənin monetar maddələrin hesabat dövründə və ya əvvəlki maliyyə hesabatlarında ilkin tanınma zamanı çevrildiyi məzənnədən fərqli olan məzənnəyə görə çevrilməsindən yaranan məzənnə fərqləri, hazırkı Standartın 21-ci maddəsində göstərilənlər istisna olmaqla, yarandıqları dövrdə Mənfəət və zərər haqqında hesabatda mənfəət və ya zərər kimi tanınmalıdırlar.
18. Monetar maddələr xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatdan yarandıqda və əməliyyatın tarixi ilə ödənişin həyata keçirilməsi tarixi arasında məzənnə dəyişməsi baş verərsə, məzənnə fərqi yaranır. Əməliyyat və onun ödənilməsi eyni hesabat dövrü ərzində həyata keçirildiyi zaman bütün məzənnə fərqi həmin dövr üzrə tanınır. Lakin, əməliyyat üzrə ödəniş sonrakı hesabat dövrü ərzində həyata keçirilərsə, o zaman, əməliyyatın ödənilməsi tarixinə qədər hər bir dövrdə tanınan məzənnə fərqi hər dövr üzrə mövcud olan valyuta məzənnəsində baş vermiş dəyişikliklərlə müəyyən edilir.
19. Qeyri-monetar maddə üzrə mənfəət və ya zərər birbaşa kapitalda tanındığı zaman, həmin mənfəətin və ya zərərin mübadilə komponenti birbaşa kapitalda tanınmalıdır. Bunun əksi olaraq, qeyri-monetar maddə üzrə mənfəət və ya zərər Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmışdırsa, o zaman, həmin mənfəətin və ya zərərin mübadilə komponenti Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmalıdır.
20. Digər Standartlar bəzi mənfəət və zərərlərin birbaşa kapitalda tanınmasını tələb edir. Məsələn, 7 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartı torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin yenidən qiymətləndirilməsindən yaranan bəzi mənfəət və zərərlərin birbaşa kapitalda tanınmasını tələb edir. Əgər belə bir aktiv xarici valyuta ilə qiymətləndirilərsə, bu Standartın 13-cü maddəsinin (c) bəndinə uyğun olaraq yenidən qiymətləndirilmiş məbləğin onun müəyyən edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə görə çevrilməsi və bunun nəticəsində yaranan məzənnə fərqlərinin kapitalda tanınması tələb olunur.
21. Hesabat verən müəssisənin xarici əməliyyata qoyduğu xalis sərmayənin bir hissəsini təşkil edən monetar maddə üzrə yaranan məzənnə fərqləri müvafiq olaraq hesabat verən müəssisənin ayrı maliyyə hesabatlarında və ya xarici əməliyyatın fərdi maliyyə hesabatlarında Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmalıdır. Xarici əməliyyatın və hesabat verən müəssisənin əks edildiyi maliyyə hesabatlarında belə məzənnə fərqi ilkin olaraq kapitalın ayrı komponenti kimi, xalis sərmayənin xaric olunması zamanı isə mənfəət və zərər kimi tanınmalıdır.
22. Monetar maddə hesabat verən müəssisənin xarici əməliyyata qoyduğu xalis investisiyanın bir hissəsini təşkil etdikdə və hesabat verən müəssisənin əməliyyat valyutasında ifadə edildikdə, məzənnə fərqi 17-ci maddəyə uyğun olaraq xarici əməliyyatın fərdi maliyyə hesabatlarında yaranır. Əgər monetar maddə xarici əməliyyatın əməliyyat valyutasında ifadə olunarsa, o zaman məzənnə fərqi 17-ci maddəyə uyğun olaraq hesabat verən müəssisənin ayrı maliyyə hesabatlarında yaranır. Əgər belə bir maddə xarici müəssisənin və ya hesabat verən müəssisənin əməliyyat valyutasından fərqli valyutada ifadə olunarsa, məzənnə fərqi 17-ci maddəyə uyğun

olaraq hesabat verən müəssisənin ayrı maliyyə hesabatlarında və xarici əməliyyatın fərdi maliyyə hesabatlarında yaranır. Belə məzənnə fərqləri xarici əməliyyatı və hesabat verən müəssisəni əks etdirən maliyyə hesabatlarında ayrı kapital komponentləri kimi yenidən təsnifləndirilir.

23. Müəssisə öz uçotunu əməliyyat valyutasında deyil, digər valyutada aparırsa, maliyyə hesabatları tərtib olunduğu zaman bütün məbləğlər 10-16-cı maddələrə uyğun olaraq əməliyyat valyutasına çevrilməlidirlər. Belə etdikdə, maddələrin ilkin olaraq əməliyyat valyutasında qeyd olunduğu təqdirdə əldə olunacaq məbləğlərə bərabər məbləğlər alınır.

Əməliyyat valyutasında dəyişiklik

24. Müəssisənin əməliyyat valyutası dəyişdikdə, müəssisə dəyişikliyin baş verdiyi tarixdən etibarən yeni əməliyyat valyutasına tətbiq edilə bilən çevirmə proseduralarını tətbiq etməlidir.
25. Müəssisənin əməliyyat valyutası müəyyən olunduqdan sonra, onun bir daha dəyişməsi yalnız müvafiq əməliyyatlarda, hadisələrdə və şərtlərdə dəyişikliyin baş verdiyi zaman mümkün ola bilər.
26. Əməliyyat valyutasında dəyişikliyin təsiri perspektiv olaraq uçota alınmalıdır. Qeyri-monetar maddələrin çevrilmiş məbləğləri ilkin dəyər ilə uçota alınır. Bu Standartın 21-ci maddəsinə və 28-ci maddəsinin (c) bəndinə uyğun olaraq, əvvəllər kapitalda təsnifləşdirilmiş xarici əməliyyatların çevrilməsindən yaranan məzənnə fərqləri əməliyyat ləğv olunmayana qədər Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmırlar.

ƏMƏLİYYAT VALYUTASINDAN FƏRQLİ TƏQDİMAT VALYUTASININ İSTİFADƏ OLUNMASI

Təqdimat valyutasına çevirmə

27. Müəssisə öz maliyyə hesabatlarını istənilən valyutada təqdim edə bilər. Əgər müəssisənin təqdimat valyutası əməliyyat valyutasından fərqlənsə, müəssisə maliyyə vəziyyətini və nəticələrini təqdimat valyutasına çevirməlidir. Belə ki, əgər qrup, müxtəlif əməliyyat valyutaları olan ayrı-ayrı müəssisələrdən ibarətdirsə, bu zaman, birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatının təqdim edilməsi üçün hər bir müəssisənin maliyyə vəziyyəti və nəticələri ümumi valyutada göstərməlidir.
28. Əməliyyat valyutası hiperinflasiyalı iqtisadiyyatın valyutası olmayan müəssisənin maliyyə vəziyyəti və nəticələri müxtəlif təqdimat valyutalarına aşağıdakı qaydalara əsasən çevrilməlidir:
- (a) hər təqdim edilmiş mühasibat balansında aktiv və öhdəliklər (müqayisəli məbləğlər daxil olmaqla) balans hesabatı tarixində mövcud olan son məzənnə ilə yenidən hesablanmalıdırlar;
  - (b) mənfəət və zərər haqqında hesabatda olan gəlir və xərclər (müqayisəli məbləğlər daxil olmaqla) əməliyyatların həyata keçirildiyi tarixdə mövcud olan məzənnə ilə hesablanmalıdırlar; və
  - (c) nəticədə yaranan bütün məzənnə fərqləri kapitalın ayrıca komponenti kimi tanınmalıdır.
29. Praktiki məqsədlər üçün, əməliyyatın həyata keçirildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə yaxın olan məzənnə, məsələn, dövr üzrə orta məzənnə, gəlir və xərc maddələrinin çevrilməsi üçün istifadə edilir. Lakin, məzənnə kəskin surətdə dəyişərsə, orta məzənnənin istifadə olunması məqsədə uyğun deyildir.
30. Hazırkı Standartın 28-ci maddəsinin (c) bəndində istinad edilən məzənnə fərqləri aşağıdakılardan yaranır:
- (a) gəlir və xərclərin, əməliyyatın həyata keçirildiyi tarixdə mövcud olan məzənnə ilə, aktiv və öhdəliklərin isə son məzənnə ilə çevrilməsindən. Belə məzənnə fərqləri Mənfəət və zərər haqda hesabatda və birbaşa kapitalda tanınan gəlir və xərc maddələri üzrə yaranırlar.
  - (b) hesabat ilinin əvvəlinə olan xalis aktivlərin qalıqlarının əvvəlki son məzənnədən fərqli olan son məzənnə ilə hesablanmasından.

Məzənnədə baş verən dəyişikliklər əməliyyatlardan irəli gələn cari və gələcək pul vəsaitləri axınına çox az təsir etdiyinə görə və ya birbaşa təsir etmədiyinə görə, bu məzənnə fərqləri Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmırlar. Məzənnə fərqləri konsolidə edilmiş, lakin tam

mülkiyyətdə olmayan xarici əməliyyatlarla əlaqəli olduğu zaman, maliyyə hesabatlarının təqdimat valyutasına çevrilməsi nəticəsində yaranan və azlıqların payına aid edilən yığılmış məzənnə fərqləri konsolidasiya edilmiş (birləşdirilmiş) balans hesabatında azlıqların payına aid edilərək həmin payın bir hissəsi kimi tanınırlar.

31. Əməliyyat valyutası hiperinflasiyalı iqtisadiyyatın valyutası olan müəssisənin maliyyə nəticələri və maliyyə vəziyyəti digər təqdimat valyutasına aşağıdakı qaydalar üzrə çevrilməlidir:
- (a) bütün məbləğlər (yəni aktivlər, öhdəliklər, kapital maddələri, gəlir və xərclər, müqayisəli məbləğlər daxil olmaqla) ən axırncı balans hesabatı tarixində mövcud olan son məzənnə üzrə çevrilməlidirlər, bundan başqa
  - (b) məbləğlər hiperinflasiyalı iqtisadiyyatın valyutası olmayan valyutaya çevrildiyi zaman, müqayisəli məbləğlər əvvəlki ilin müvafiq maliyyə hesabatlarında cari il məbləğləri kimi təqdim edilən məbləğlər olmalıdır (yəni qiymət səviyyəsində və məzənnədə sonrakı dəyişikliklər üzrə düzəliş edilmədən).

Xarici əməliyyatın çevrilməsi

32. Xarici əməliyyatın hesabat verən müəssisənin maliyyə hesabatlarına konsolidasiya, proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı metodu ilə daxil edilməsi üçün xarici əməliyyatın nəticələri və maliyyə vəziyyəti təqdimat valyutasına çevrildiyi zaman, hazırkı Standartın 27-31-ci maddələrindən əlavə, 33-35-ci maddələri də tətbiq edilir.
33. Xarici əməliyyatın maliyyə nəticələrinin və maliyyə vəziyyətinin hesabat verən müəssisənin eyni göstəriciləri ilə birləşdirilməsi normal konsolidasiya proseduruna əsasən həyata keçirilir (bax. "Təşkilatların maliyyə hesabatları və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları üzrə" 19 №-li və "Təşkilatların birgə fəaliyyəti haqqında maliyyə hesabatları üzrə" 21 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartları). Lakin, istər uzunmüddətli, istərsə də qısamüddətli qrupdaxili monetar aktiv (və ya öhdəlik), valyuta məzənnəsində baş vermiş dəyişikliklərin nəticələri birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarında göstərilmədən, digər müxəbir qrupdaxili öhdəlik (və ya aktiv) ilə qarşılıqlı əvəzləşdirilə bilməz. Çünki monetar maddələr bir valyutanın digərinə çevrilməsi öhdəliyini əks etdirir və məzənnədə dəyişikliklər nəticəsində hesabat verən müəssisənin mənfəət və ya zərərini yaradır. Nəticə etibarilə, hesabat verən müəssisənin konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarında belə məzənnə fərqi mənfəət və ya zərər kimi tanınmaqda davam edir və ya, 21-ci maddədə təsvir edilmiş şərtlərin nəticəsində yaranmışsa, xarici əməliyyatın xaric olunmasına qədər kapital kimi təsnifləşdiriləcəkdir.
34. Xarici əməliyyatın maliyyə hesabatlarının tarixi hesabat verən müəssisənin maliyyə hesabatları tarixindən fərqli olduqda, xarici əməliyyat adətən, hesabat verən müəssisənin hesabat tarixinə uyğun əlavə hesabat hazırlayır. Belə bir hesabat hazırlanmadığı halda, tarixlər arasında fərqin üç aydan çox olmaması və müxtəlif tarixlər arasında baş vermiş hər hansı əhəmiyyətli əməliyyat və hadisələrin təsiri üzrə düzəlişlərin edilməsi şərtiylə, 19 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq, digər hesabat tarixinin tətbiq olunmasına icazə verilir. Bu halda, xarici əməliyyatın aktivləri və öhdəlikləri xarici əməliyyatın balans hesabatı tarixində mövcud olan məzənnəyə görə çevrilirlər. Hesabat verən müəssisənin balans hesabatı tarixinə qədər məzənnədə baş verən əhəmiyyətli dəyişikliklər üzrə düzəlişlər 19 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq edilməlidir.
35. Xarici əməliyyatın alınması nəticəsində yaranan qudvil və həmin xarici əməliyyatın alınması nəticəsində yaranan aktiv və öhdəliklərin balans dəyərinin onların ədalətli dəyərinə bərabər edilməsi üzrə düzəlişlər xarici əməliyyatın aktiv və öhdəlikləri kimi tanınmalıdırlar. Belə ki, onlar xarici əməliyyatın əməliyyat valyutasında ifadə edilməli və hazırkı Standartın 28-ci və 31-ci maddələrinə uyğun olaraq son məzənnəyə əsasən çevrilməlidirlər.

Xarici əməliyyatın xaric (ləğv) olunması

36. Xarici əməliyyatın xaric olunması zamanı, həmin müəssisəyə aid olan kapitalın ayrı komponentində təxirə salınmış məzənnə fərqlərinin yığılmış məbləğləri xaric olunmanın nəticəsində mənfəət və ya zərər tanındığı zaman, Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmalıdırlar.
37. Müəssisənin xarici əməliyyatda iştirakının xaric olunması satış, ləğv edilmə, səhmdar kapitalının ödənilməsi və ya müəssisədən tam və ya onun bir hissəsindən imtina etmək yolu ilə həyata

keçirilə bilər. Dividentlərin ödənilməsi əməliyyatın xaric edilməsinin hissəsini yalnız bunun sərmayənin geri qaytarılmasını əks etdirdiyi halda təşkil edir, məsələn, xarici müəssisənin alınmasından əvvəlki dövrün mənfəəti üzrə dividendlərin ödənilməsi zamanı. Qismən xaric etmə zamanı müvafiq yığılmış məzənnə fərqlərinin yalnız mütənasib hissəsi mənfəət və ya zərərə daxil edilir. Xarici əməliyyatın balans dəyərinin silinməsi qismən ləğv edilmə hesab olunmur. Müvafiq olaraq, silinmə tarixində məzənnə fərqi üzrə təxirə salınmış mənfəət və ya zərərin heç bir hissəsi Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmır.

BÜTÜN MƏZƏNNƏ FƏRQLƏRİNİN VERGİ NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ

38. Xarici valyuta ilə həyata keçirilən əməliyyatlardan yaranan mənfəət və zərər, habelə müəssisənin (xarici əməliyyatlar daxil olmaqla) maliyyə nəticələrinin və maliyyə vəziyyətinin digər valyutaya çevrilməsindən yaranan məzənnə fərqləri vergi nəticələrinə təsir göstərə bilər. Bu zaman “Cari mənfəət vergisi üzrə” 3 №-li və “Təxirə salınmış mənfəət vergisi üzrə” 4 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartı tətbiq edilir.

İNFORMASIYANIN AÇIQLANMASI

39. Qrup şəklində fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün, hazırkı Standartın 41-ci və 43-45-ci maddələrində istifadə edilən “əməliyyat valyutası” ifadəsi əsas (ana) müəssisənin əməliyyat valyutasına aid edilir.
40. Müəssisə aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınan məzənnə fərqlərinin məbləği; və
  - (b) kapitalın ayrıca komponenti kimi təsnifləşdirilən xalis məzənnə fərqləri, və belə məzənnə fərqlərinin dövrün əvvəlinə və dövrün sonuna olan məbləğlərin tutuşdurulub yoxlanılması.
41. Təqdimat valyutası əməliyyat valyutasından fərqli olduqda, bu fakt, onun səbəbi və əməliyyat valyutası açıqlanmalıdır.
42. Hesabat verən müəssisənin və ya əhəmiyyətli xarici əməliyyatın əməliyyat valyutasında dəyişiklik olarsa, bu fakt və həmin dəyişikliyin səbəbi açıqlanmalıdır.
43. Müəssisə maliyyə hesabatlarını əməliyyat valyutasından fərqli valyutada təqdim etdikdə, müəssisə, maliyyə hesabatlarının Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun olduğunu yalnız onların hər bir ayrı-ayrılıqda tətbiq edilən Standartların bütün tələblərinə uyğun olduğu zaman qeyd etməlidir.
44. Müəssisə 43-cü maddənin tələblərini yerinə yetirmədən öz maliyyə hesabatlarını və digər maliyyə məlumatlarını əməliyyat valyutasından fərqli valyutada təqdim etdikdə, belə çevirmə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun sayılmır, buna görə də hazırkı Standartın 45-ci maddəsində təsvir edilmiş açıqlamaların təqdim edilməsi tələb edilir.
45. Müəssisə özünün maliyyə hesabatlarını və ya digər maliyyə məlumatlarını həm əməliyyat valyutasından, həm də təqdimat valyutasından fərqli olan valyuta ilə təqdim etdikdə və eyni zamanda hazırkı Standartın 43-cü maddəsinin tələblərini yerinə yetirmədikdə, aşağıda qeyd edilənləri yerinə yetirməlidir:
- (a) həmin məlumatların Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq təqdim edilmiş məlumatlardan fərqləndirilməsi məqsədilə, onların əlavə məlumat xarakterli olduğu açıq-aydın müəyyən edilməlidir;
  - (b) əlavə xarakterli məlumatın təqdim edildiyi valyuta açıqlanmalıdır; və
  - (c) müəssisənin əməliyyat valyutası və əlavə xarakterli məlumatın müəyyən edilməsi üçün istifadə edilən çevirmə metodu açıqlanmalıdır.

QÜVVƏYƏ MİNNMƏ TARİXİ

46. Hazırkı Standart Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə qüvvəyə minir.

Əlavə 1 – “Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri” adlı 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə

“Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin uçotu üzrə” Kommersiya Təşkilatları üçün 22 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı əsasən “Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri ” adlı 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartından (2006) götürülmüşdür. Bu Standartlar arasındakı əsas fərqlər aşağıda təqdim edilir:

- 22 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı ilə 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı arasında əhəmiyyətli fərqlər mövcud deyil.
- 1-ci maddədə verilmiş ümumi müddəalar 22 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı “Mühasibat uçotu haqqında” qanun ilə əlaqələndirmək üçün əlavə edilmişdir.
- 22 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartın 3 və 4-cü maddələri, “Mühasibat uçotu haqqında” qanunda göstəriləyi kimi, həmin Standartı tətbiq etməli olan müəssisələri müəyyən edir.
- 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına bir sıra şərhədicə misallar, şərhlər və xülasələr daxildir. Müəyyən edilmiş siyasətə uyğun olaraq, bütün misallar, şərhlər və xülasələr 22 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartından çıxarılmış və Şərhlər sənədində əhatə olunacaqdır.
- 21 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında ekvivalent Milli Mühasibat Uçotu Standartların olmadığı digər Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlara istinad edən maddələr çıxarılmışdır.